

DLA doktori értekezés tézisei

Nagy Míra

Bohuslav Martinů cselló–zongora szonátái

Témavezető: Dr. Mohay Miklós

Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem

28. számú művészet- és művelődéstörténeti tudományok besorolású doktori iskola

Budapest

2019

I. A kutatás előzményei

Bohuslav Martinů élete és művészete fehér folt a magyar zenei életben, magyar nyelven szinte teljesen feltáratlan a szerző munkássága. A dolgozat egyik fő célja, hogy bővüljön a zeneszerzőről magyar nyelven elérhető munkák köre. A disszertáció elején ezért is szentelek egy fejezetet arra, hogy röviden felvázoljam a művész életét. A Martinů zenéjének stiláris elemei fejezet célja pedig, hogy a szerző művészetéről egy általános, átfogó képet adjon.

Dolgozatomban a három cselló–zongora szonáta elemzésére vállalkozom, részletesen bemutatva a műveket, vizsgálva formai felépítésüket, ritmikai komplexitásukat, harmóniavilágukat. A három szonátáról 2019-ig bezárólag nem született mélyelemzés. A jelenleg elérhető, Martinů cselló–zongora szonátáival foglalkozó munkáknál mélyebb részletességgel igyekszem bemutatni a műveket, legnagyobbbészst saját megfigyelésekkel és eredményekkel, különös tekintettel az 1. szonátára. A 2. és 3. szonáta elemzése terjedelmi korlátok miatt kevésbé részletes.

II. Források

A Martinů életrajzát és zenéjének stiláris elemeit tárgyaló fejezetek legfőképp a következő forrásokon alapulnak:

Jennifer Crane-Walczyk: *An Overview of Bohuslav Martinů's Piano Style with a Guide to Analysis and Interpretation of the Fantasia et Toccata, H. 281*. DMA disszertáció, Arizona State University, 2011.

Brian Large: *Martinů*. New York: Holmes and Meier Publishers, 1976.

Jaroslav Mihule: *Bohuslav Martinů*. Németre ford.: Adolf Langer. Praha: Supraphon, 1966.

Miloš Šafránek: *Bohuslav Martinů. His Life and Works*. London: Allan Wingate, 1961.

Miloš Šafránek: *Bohuslav Martinů. The Man and His Music*. Scott Goddard (szerk.): *Contemporary Composers*. London: Dennis Dobson Limited Edition, 1946.

Az elemzéseket a disszertáció írása idején elérhető kották alapján végeztem, amelyek azonban nem Urtext kiadások, és vélhetően tartalmaznak hibákat. A kritikai kiadás folyamatban van a Bärenreiter kiadónál. Az összkiadást körülbelül százkötetesre tervezik, jelen disszertáció megírásáig hét kötet jelent meg (2015 és 2019 között), a cselló–zongora szonáták nincsenek közöttük. A felhasznált kották jegyzéke:

1^{ère} Sonate pour violoncelle et piano. Paris: Éditions Heugel, 1949. HE31218

Sonata No. 2 for Violoncello and Piano. New York: Associated Music Publishers, 1944. A.S.194312

Sonáta č. 3 pro violoncello a klavír. Praha: Edition Bärenreiter, 2002. H7893

Az elemzések során a kották mellett a következő disszertációk voltak segítségemre:
Janice Tritschler McDivitt: *Bohuslav Martinů: The Compositions for Violoncello*. DMA disszertáció, University of Arizona, 1983.

Meghan Anne Carey: *Bohuslav Martinů and His First Cello Sonata: A Performance Guide*. DMA disszertáció, Florida State University, 2017.

III. Módszer

A Martinů zenéjének stiláris elemei című fejezetben bemutatott, jelentős mennyiségű különböző stílushatás, amely felfedezhető a szerző műveiben, felveti a kérdést, milyen alapokra helyezhető a szerző műveinek, és azon belül főképp a cselló–zongora szonáták elemzése. Jelen dolgozat klasszikus nézőpontból közelít a szonátákhoz, kiemelve hagyományostól eltérő tulajdonságaikat és tipikusan a szerzőre jellemző jegyeiket.

A disszertációnak nem témája a „csehség” megjelenése Martinů művészetében. Ez önálló kutatás témája lehetne, és talán nem is visszafejthető, hogy a zeneszerző pontosan milyen népdalokat hallott, pontosan mely cseh szerzők mely műveit ismerte, pontosan milyen egyházi zenével találkozott, és mindezekből mit emelt be – tudatosan vagy nem tudatosan – saját alkotásaiba. Különösen, mivel ahogy Michael Beckerman „In Search of Czechness in Music” című tanulmányában rámutatott: a „csehség” az egyedi kontextusból adódik, és nem zenei anyagok objektív gyűjteménye.

A művekben felbukkanó zenei anyagokat, motívumokat, összefüggéseket kottapéldákkal szemléltetem.

IV. Eredmények

A cselló–zongora szonáták Martinů élethelyzeteinek lenyomatai, amiken keresztül kirajzolódik alkotójuk egyedi, különleges zenei világa. Elemzésük során olyan jellegzetes szerzői jegyek tárulnak fel, mint a sejtépítkezés, a bi- és politonalitás; vándorló tonális centrumok, modális hangsorok és plagális zárlati lépések használata. Hirtelen harmóniai váltások, mixtúrák, modális akkordok, kromatikus csúszások, orgonapontok, skálamotívumok, rendhagyó zárlatok alkalmazása éppúgy jellemző, mint az imitációs szerkesztésmód, a dalszerűség és a ritmikai komplexitás ütemeken belüli súlyeltolódással, rejtett metrikai eltolódásokkal, illetve a szinkopáltság, az ütemváltó témák, az elízió és a polimetria jelensége. Kimutatható a nagyforma újraértelmezése és az aszimmetrikus zenei részek használata. A cselló–zongora szonátákban is megfigyelhető, hogy bár számtalan jelenség elfedi ezt, de Martinů alapvetően tonális zenét írt, a tételek végén konzonáns

zárlatokkal. Műveiben legtöbbször tercalapú akkordokból, hármás- illetve négyeshangzatokból építkeznek, de bőségesen találunk bonyolultabb felépítésű, ötös-, hatos-, heteshangzatokat is.

V. Az értekezés tárgyköréhez tartozó tevékenység dokumentációja

2010. december 5. Budapest, Régi Zeneakadémia. Martinů: Szonáta fuvolára, hegedűre és zongorára, H. 254. Közreműködött: Bán Annamária (fuvola), Dancsó Diána (hegedű).

2012. március 12. Kecskemét, Újkollégium díszterme. Martinů: Szlovák variációk, H. 378. Jámbor Janka (cselló).

2012. március 27. Budapest, Régi Zeneakadémia. Martinů: Szlovák variációk. Jámbor Janka.

2012. augusztus 23. Kecskemét, Kodály Intézet. Martinů: Szlovák variációk. Jámbor Janka.

2012. szeptember, Pörschach: 19. Nemzetközi Johannes Brahms Verseny. A zsűri különdíja a Martinů: Szlovák variációk előadásáért. Jámbor Janka.

2012. november 29. Bécs, Universität für Musik und Darstellende Kunst Wien, Kammermusiksaal. Martinů: Rossini-variációk, H. 290. Tilly Cernitori (cselló).

2013. május, Bécs: CD-felvétel Sebastian Skocic oboa diplomamunkájaként. Martinů: Oboakvartett, H. 315. Susanne Schäffer (hegedű), Sebastian Skocic (oboa), Iris Cho (cselló).

2014. december 6. Budapest, Zeneakadémia, X-es terem. Martinů: Rossini-variációk. Jámbor Janka.

2015. január 21. Budapest, Müpa Üvegterem. Martinů: Szlovák variációk, Rossini-variációk. Jámbor Janka.

2015. május 2. Budapest, Zeneakadémia, Solti terem. Martinů: La revue de cuisine, H. 161. Jámbor Anna (hegedű), Jámbor Janka (cselló), Rummy Balázs (klarinét), Horváth Andrea (fagott), Csikota Gergely (trombita).

2015. május 27. Budapest, Régi Zeneakadémia. Martinů: La revue de cuisine. Jámbor Anna, Jámbor Janka, Rummy Balázs, Reichert Pálma, Csikota Gergely.

2015. július 4-11. Vaduz, Liechtenstein: Wolfgang Boettcher mesterkurzusa. Martinů: 1. és 2. cselló–zongora szonáta, H. 277 és H. 286, Szlovák variációk. Jámbor Janka.

2017. április 12. Budapest, Régi Zeneakadémia. Martinů: La revue de cuisine. Jámbor Anna, Jámbor Janka, Romy Balázs, Reichert Pálma, Csikota Gergely.

2019. március 14. Budapest, Zeneakadémia, Solti terem. Martinů: Bergerettes, H. 275. Miranda Liu (hegedű), Kiss Gergely (cselló).

2019. március, Budapest: Francesco Dillon mesterkurzusa. Martinů: Bergerettes. Miranda Liu, Kiss Gergely.

2019. május, Budapest: Kelemen Barnabás mesterkurzusa. Martinů: Bergerettes. Miranda Liu, Kiss Gergely.

2020. február 9. Budapest, Ádám Jenő Zeneiskola. Martinů: Bergerettes. Miranda Liu, Kiss Gergely; Fantaisie, H. 301. Illényi Katica (teremin), Soós Levente (oboa), Central European String Quartet: Miranda Liu (hegedű), Soós Máté (hegedű), Máté Győző (brácsa), Szabó Judit (cselló). Magyarországi bemutató.

2020. február 24. Budapest, Zeneakadémia, Solti terem. Martinů: Bergerettes. Miranda Liu, Kiss Gergely; Fantaisie. Illényi Katica, Soós Levente, Central European String Quartet.